

Josip Štolcer Slavenski: Koncert za violinu i orkestar

Šredl, Jakov

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:741642>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-11**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VI. ODSJEK

JAKOV ŠREDL

JOSIP ŠTOLCER SLAVENSKI: KONCERT
ZA VIOLINU I ORKESTAR

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2021.

MUZIČKA AKADEMIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

VI. ODSJEK

JOSIP ŠTOLCER SLAVENSKI: KONCERT ZA VIOLINU I ORKESTAR

DIPLOMSKI RAD

Mentor: red. prof. art. Anđelko Krpan

Student: Jakov Šredl

Ak.god. 2020/2021.

ZAGREB, 2021.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

red. prof. art. Anđelko Krpan

Potpis

U Zagrebu, _____

Diplomski rad obranjen _____

POVJERENSTVO:

1. _____
2. _____
3. _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI MUZIČKE
AKADEMIJE

Zahvaljujem djelatnicima Muzičkog informativnog centra Koncertne dvorane Vatroslav Lisinski, djelatnicima SOKOJ – „Organizacija muzičkih autora Srbije“ i gospodinu Ladislavu Vargi na velikodušnoj pomoći oko pronalaska materijala te ustupanju istih. Premda nisu uspjeli pronaći snimku praizvedbe *Koncerta za violinu i orkestar*, zahvaljujem i djelatnicima Radiotelevizije Srbije na uloženom trudu oko traženja audiosnimke.

Sadržaj:

1. Uvod	6
2. Životopis Josipa Štolcera Slavenskog	7
2.1 Djetinjstvo	7
2.2 Glazbeno školovanje	8
2.3 Studij u Pragu	9
2.4 Život u Beogradu	10
2.5 Posljednje godine	11
3. <i>Koncert za violinu i orkestar</i>	12
3.1 Povijest nastanka koncerta	12
3.2 O koncertu	14
3.2.1 <i>Allegro feroce giganteo</i>	14
3.2.2 <i>Adagio cantabile</i>	15
3.2.3 <i>Allegro vivace</i>	16
4. Zaključak	17
5. Literatura	18

Sažetak

Ovaj diplomski rad najprije donosi sažetak životopisa hrvatskog skladatelja Josipa Štolcera Slavenskog kako bismo bolje razumjeli kontekst nastajanja *Koncerta za violinu i orkestar*. U nastavku se rad osvrće na povijest nastanka samog djela te analizira svaki pojedini stavak koncerta u kontekstu violinističke problematike.

Ključne riječi: *Koncert za violinu i orkestar*, Josip Štolcer Slavenski, životopis, povijest, analiza

Abstract

This master thesis gives a short biography of croatian composer Josip Štolcer Slavenski in order to enable us better insight in process of composing the Concerto. Furthermore, in the master thesis there are analyzes of each movement in the context of violin problematic.

Key words: *Concerto for violin and orchestra*, Josip Štolcer Slavenski, biography, history, analysis

1. Uvod

Skladatelj Josip Štolcer Slavenski smatra se jednim od najvažnijih hrvatskih skladatelja s prijelaza devetnaestog na dvadeseto stoljeće¹. Svojim naprednim skladateljskim postupcima, vrsnom orkestracijom, uporabom folklornih idioma te nesusprezanjem od disonantnog, kvalitetom stavlja Hrvatsku (uključujući još neke hrvatske skladatelje tog vremena) uz bok tadašnje svjetske skladateljske elite.

Povijest nam pokazuje da su najveći skladatelji za svog života često bili neshvaćeni, neprihvaćeni i osporavani od publike, ali i glazbene kritike. Ni Štolcera Slavenskog nije mimoišla takva sudbina, barem što se tiče uspjeha u domovini. U Europi je pak stekao određeni uspjeh i priznanja, ali ostaje dojam da njegov opus nadilazi tih nekolicinu pohvalnih kritika i aplaudiranja publike.

Nažalost, čak i s vremenskim odmakom, Štolcer Slavenski je još uvijek nedovoljno izvođen, napisano je svega nekoliko radova i knjiga o njemu te postoji mnogo nepoznanica o njemu i njegovu stvaralaštvu. Iznimka nije niti *Koncert za violinu i orkestar*: rijetko izvođen i snimljen svega nekoliko puta.

Zahvaljujući nekim muzikolozima i izvođačima, Štolcer Slavenski posljednjih godina ipak sve češće zauzima mjesto na repertoarima, a cilj je i ovog rada barem malo svrnuti pogled na Štolcera Slavenskog i *Koncert za violinu i orkestar* s nadom da će jednog dana oni zauzeti mjesto koje im pripada.

¹Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*, Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb i Muzikološki zavod Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, 1984.

2. Životopis Josipa Štolcera Slavenskog

2.1 Djetinjstvo

Josip Štolcer Slavenski rođen je pred kraj 19. stoljeća, točnije 11. svibnja 1896. u Čakovcu. Ondje je njegov otac Josip radio kao pekar, a u Čakovec se doselio iz zagorskog gradića Zlatara. No korijeni Štolcera Slavenskog sežu sve do njemačkog grada Frankfurta na Majni odakle preko Slovenije u Hrvatsko zagorje doseljuje kompozitorov pradjed. Josip Štolcer Slavenski uz oca je izučio pekarski zanat, a to će mu znanje kasnije pripomoći kako bi financijski pridonio svom školovanju (osobito tijekom studija u Budimpešti). Osim

Slika 1: Josip Štolcer Slavenski

pekarskog zanata od oca citraša prima i prve glazbene poduke te ga on uči glazbenom pismu. Ako je od oca naslijedio neosporni glazbeni talent, od majke je pak, Julije Novak, naslijedio želju za usavršavanjem i ona je bila ta koja je učinila sve kako bi svom najstarijem sinu omogućila školovanje. Upravo na njen poticaj Josip kao dvanaestogodišnje dijete nabavlja udžbenike u kojima na Bachovim i Beethovenovim primjerima stječe prvotna saznanja o

glazbenoj teoriji i harmoniji.² S četrnaest godina završio je građansku školu, a 1911. polaže i za pekarskog pomoćnika. Za odlazak u gimnaziju u Varaždinu nema novaca, ali 1912. odlazi u Varaždin te radi kod svoje rođakinje Kirchmeier kao pekarski pomoćnik. To je, kasnije će se pokazati, bio presudan trenutak u njegovu skladateljskom napretku. U tom tinejdžerskom razdoblju zbilo se još jedan iznimno važan događaj za njegovo skladateljsko usmjerenje. U svibnju 1910. pojavio se Halleyev komet koji je uzrokovao paniku u svijetu zbog nekih predviđanja o kraju svijeta. Taj će događaj ostaviti dubok trag i na mladog Štolcera Slavenskog te će ga zanimanje za zvijezde i astronomiju pratiti cijeli život. Napisat će nekoliko tekstova na temu astroakustike, a vjerovao je i da zakoni koji vrijede u glazbi vrijede i u svemiru.³

2.2 Glazbeno školovanje

Pri kupnji pekarskih proizvoda kod dotične Kirchmeier, ugledni varaždinski glazbeni pedagog i skladatelj Antun Stöhr zapazio je mladog pekarskog kalfu udubljenog u Beethovena i pozvao ga u svoj dom. U narednim mjesecima, uz poduke Stöhra i pijanista Dragutina Simona (s kojim ga je upoznao Stöhr) te uz cjelokupnu tadašnju jaku varaždinsku glazbenu i općenito kulturnu scenu, šesnaestogodišnji Štolcer Slavenski proširuje svoja znanja i sklapa vrlo korisna poznanstva za svoj muzički razvoj. No ipak, potrebno mu je i formalno glazbeno obrazovanje i Muzička škola Hrvatskog glazbenog zavoda čini se kao podesna institucija za skladateljski razvitak. No njegovi su radovi za prijemni ispit bili odbačeni kao nedovoljno kvalitetni, a stipendiju ne dobiva jer nije rođeni Varaždinac. Uz pomoć imućnih Varaždinaca⁴ uspijeva otići na Budimpeštanski konzervatorij. Na odlasku iz Varaždina sklada *Souvenir de Waraszdin* posvećenu svom učitelju i dobročinitelju Stöhru, ali i njegovoj najmlađoj kćeri Dolores čije srce nije uspio pridobiti. Odlazi u Budimpeštu 1913. i tamo uči uz ugledne skladatelje poput Zoltána Kodályja, Viktora pl. Herzfelda, Alberta Siklósa i drugih. Zamjećuju ga skladatelji poput Richarda Straussa i Béle Bartóka. Potonji ostavlja vrlo dubok trag na još uvijek vrlo mladog skladatelja i, iako mu Bartók nikada nije predavao kompoziciju, Štolcer Slavenski mu pomaže prepisivati folklorne bilješke i druge etnomuzikološke zapise i time otkriva jedan novi svijet komponiranja.

Iako se na skladateljskom planu čini sve prilično idiličnim, na makro planu dolazi do velikih promjena. Potkraj 1915. Štolcer Slavenski je primoran prekinuti studij zbog odlaska u

² Op. cit. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*

³ Varga, Ladislav, *Josip Štolcer Slavenski povodom 120. obljetnice rođenja 1896.-1955.*, Čakovec: Grad Čakovec, 2016.

⁴ U to vrijeme u Varaždinu i Čakovcu postoji velika zajednica Židova koji su mahom bili višeg staleža.

rat gdje služi u bolničkoj četi kao dio transportnog tima. Puno putuje po cijeloj Mađarskoj, najviše boravi na rumunjskoj granici, ali svraća i u rodni Čakovec i Varaždin. No čini se da rat nije uspio u potpunosti zatamiti njegov skladateljski duh jer pronađeni su autografi s datacijom baš iz tog razdoblja, poput prvih primjeraka orkestralne *Fuge*. Nakon što je rat završio, vraća se u rodni Čakovec u očevu pekaru. U Čakovcu se, na nagovor Ernesta Krajanskog, a u duhu vlastita kompozitorskog stvaralaštva, počinje potpisivati sa Štolcer-Slavenski, da bi kasnije (1930) u potpunosti promijenio prezime u Slavenski.⁵

2.3 Studij u Pragu

U Hrvatskoj Štolcer Slavenski je neafirmiran i kontinuirano osporavan, sve do 1920. kada napokon dobiva neko priznanje za svoj rad u Hrvatskoj. 10. svibnja 1920. Zagrebačka je filharmonija pod ravnanjem Milana Sachsa praisvela Nokturno za orkestar 10. svibnja 1920. godine, koji glazbena kritika vrlo dobro prihvaća. Uspjeh koji je postigla ta skladba potpomogao je ostvarenje želje za odlaskom u Prag na konzervatorij pa ga upisuje u jesen 1920. godine. U Pragu se školuje sljedeće tri godine pod mentorstvom glazbenih autoriteta poput Vítězslava Nováka, Josefa Suka, Leoša Janáčka i drugih. U to vrijeme Prag postaje jednim od europskih glazbenih središta, stoga i mnogi hrvatski glazbenici odabiru Prag kao mjesto za svoj skladateljski napredak. Prije Štolcera Slavenskog u Prag je već otišao Antun Dobronić, a zajedno sa Štolcerom Slavenskim u Pragu studira i Krsto Odak. Cijelo to okruženje pridonosi njegovu stvaralaštvu koje je u tome razdoblju izuzetno plodonosno. Nastaju neka od najznačajnijih djela. Prije svega *Prvi gudački kvartet*. Taj će kvartet pokupiti izvrsne kritike žirija na Danima komorne glazbe u Donaueschingenu 1924. godine. Valja napomenuti da je na tom festivalu uz Schönbergovu *Serenadu op. 24* izdvojen i *Prvi gudački kvartet* Štolcera Slavenskog. No studiranje u Pragu postaje preskupo unatoč nekim potporama iz Hrvatske, pa je primoran svirati kako bi uspio zaraditi neki novac, ali primoran je i tražiti dodatnu pomoć iz domovine. Unatoč vrlo teškoj financijskoj situaciji Štolcer Slavenski privodi kraju svoj studij u Pragu te diplomira 28. lipnja 1923.

Nakon studiranja u Pragu dolazi u Zagreb gdje kratko vrijeme radi na Muzičkoj akademiji. Vrlo brzo dolazi do ponovnog razočaranja. Nakon prvotnog iskustva sa Zagrebom kad je odbijena njegova prijava za školu, sada po drugi put biva neprihvaćen, neshvaćen te naposljetku odbačen. Zagreb je u to vrijeme još uvijek prekonzervativan, a Muzička akademija prestroga da bi prihvatili provincijalnog skladatelja vrlo naprednih ideja, ali

⁵ Op. cit. Varga, Ladislav, *Josip Štolcer Slavenski povodom 120. obljetnice rođenja 1896.-1955.*

nekonvencionalne radne discipline i britkog jezika. Naposljetku zbog reorganizacije Muzičke akademije biva otpušten 1924. te odlazi u Beograd.

2.4 Život u Beogradu

Josip Štolcer Slavenski odlazi iz svoje domovine u Beograd gdje će uglavnom ostati do svoje smrti. U Beogradu isprva radi kao profesor u privatnoj Srednjoj muzičkoj školi. Nakon što u Donaueschingenu 1926. godine ponovno doživljava veliki uspjeh s djelima za komorni zbor (*Molitva dobrim očima* i *Ftiček veli*)⁶, gdje je publika ponajviše nagradila upravo njegovo djelo, odlazi na jednu godinu u Pariz na „Scholu cantorum“. Vrlo brzo se vraća i nastavlja rad u Beogradu, ali ovaj put uz rad u Muzičkoj školi dobiva namještenje i na puno sigurnijem mjestu učitelja u Drugoj muškoj gimnaziji. Puno obveza i ne baš perspektivan posao pomalo zatumljuju njegov stvaralački duh. Na svu sreću ne u potpunosti. Upravo će u narednim mjesecima nastati remek-djela poput *Pesme i igre sa Balkana*, *Balkanska suita*, *Balkanofonija* i za ovaj rad najvažnija skladba, *Koncert za violinu i orkestar*. Međutim, njegova se djela ne izvode, ne praizvode, a kad se to i događa, nisu baš pozdravljana ovacijama, već su češće popraćena salvom uvreda na račun skladatelja. Iznimka je prazvedba *Balkanofonije* (prvotni naziv bio joj je *Balkanska simfonija*) 1928. u izvedbi Beogradske filharmonije, a pod ravnanjem Lovre pl. Matačića, kada napokon nailazi na pozitivnije komentare te u konačnici i na domaći i međunarodni uspjeh. Slijede izvedbe istog djela u berlinskom „Theater unter den Linden“, a potom i izvedbe u Hrvatskoj, Poljskoj, Njemačkoj, Francuskoj, Engleskoj, Japanu te na oba američka kontinenta. U ljetu 1927.

Slika 2: Milana Slavenski i Josip Štolcer Slavenski

⁶Slavenski, Milana, *Josip*, Beograd: Muzička škola Josip Slavenski i SOKOJ- MIC, 2006.

Štolcer Slavenski se ženi visokoškoloivanom djevojkom Milanom Ilić (kćerkom ravnatelja Gimnazije). U sljedećem razdoblju Štolcer Slavenski puno sklada, ali nekako veći uspjeh postiže diljem Europe nego u Srbiji ili Hrvatskoj. Mnoge njegove skladbe izdaje izdavačka kuća Schott s kojom ima ugovor još iz 1926. godine i to pridonosi izvođenju njegovih djela diljem Europe.

Drugi je svjetski rat proveo uglavnom u Beogradu, što je za Štolcera Slavenskog razdoblje velike oskudice s obzirom na to da okolnosti nisu takve da bi mogao egzistirati od komponiranja. U Beogradu služi kao “veza” svojim komunističkim prijateljima, a drugi mu pak prijatelji pomažu finansijski kako bi prebrodio krizne godine. Ono što sklada u to vrijeme uglavnom je orkestriranje ranijih djela i to razdoblje ne možemo smatrati naročito plodnim. No nakon završetka rata za njega započinju malo bolji dani. Od 1945. djeluje na Muzičkoj akademiji u Beogradu kao izvanredni profesor, a od 1949. godine kao redovni profesor. Vodi Pjevački zbor prosvjetnih radnika, piše orkestracije za ono vrijeme politički podobnih pjesama i jedino mu inozemna karijera više nije toliko jaka kao što je to možda bila u međuratnim godinama.

2.5 Posljednje godine

Nešto malo manje od godinu dana prije svoje smrti Štolcer Slavenski je sa svojom suprugom Milanom po posljednji puta posjetio svoj rodni Čakovec. Kuće više nije bilo, pekara nije postojala, prijatelji Židovi nestali su u ratnom vihoru, ostali ga se nisu sjećali, “Oreh kaj ga je tatek posadil kad sam se ja narodil”⁷ odavno je posječen, zborovođa iz Narodnog odbora nikada nije čuo za Josipa Štolcera Slavenskog... Umro je 30. studenoga 1955. u Beogradu u Svetosavskoj 33 nakon kratke bolesti. Dva dana prije smrti u Beogradu

Slika 3: Grob Josipa Štolcera Slavenskog u Beogradu

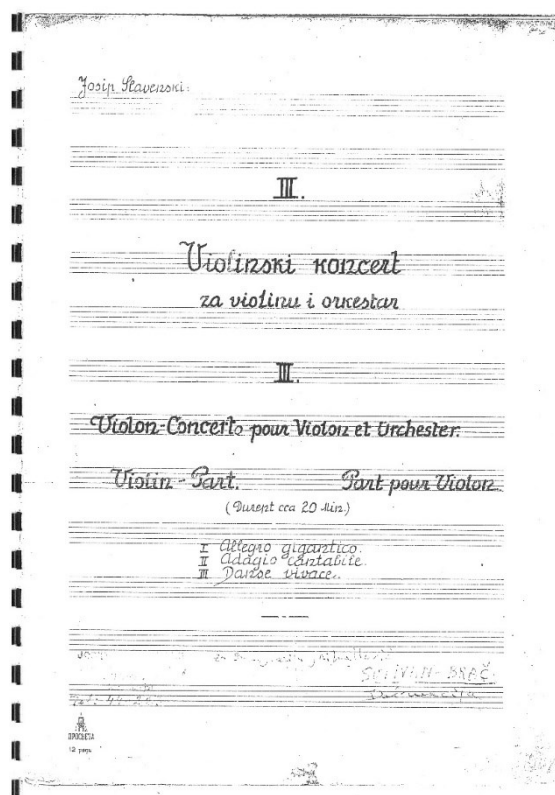
⁷ Op. cit. Slavenski, Milana, *Josip*, str. 156

mu je dodijeljen Orden za zasluge za narod prvog reda. A Hrvatska, ona je zaboravila jednog od svojih najvećih skladatelja.

3. Koncert za violinu i orkestar

3.1 Povijest nastanka koncerta

Koncert za violinu i orkestar prema autorovu datiranju u njegovu rukopisu dovršen je 1927. godine. Te je godine Josip Štolcer Slavenski *Koncert za violinu i orkestar* poslao na jedan natječaj gdje je stručni žiri djelo okarakterizirao kao “bez plana i jedinstva”⁸ te je prijava odbačena. Uzimajući u obzir notni materijal koji je korišten u skladbi, a i gledajući cjelokupnu povijest nastanka koncerta, tu godinu ne možemo u potpunosti i sa sigurnošću uzeti kao godinu nastanka, a pitanje je je li uopće moguće ustvrditi kada je koncert dovršen i je li ikada pronađen njegov konačni oblik. Radi se o jedinom poznatom koncertu Štolcera Slavenskog za violinu, međutim neke njegove skice, naputci i zapisi u notama daju naslutiti da je napisao četiri koncerta za violinu. U autografu iz 1927. stoji naslov “*III. Violon concerto*”. Takav naslov na prvi pogled jasno upućuje da tom djelu prethode dva različita

Slika 4: *Koncert za violinu i orkestar*, naslovnica autografa iz 1927.

⁸ Op. cit. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*

koncerta za violinu, no osvrnemo li se na dotadašnju skladateljevu praksu, mogli bismo s pravom zaključiti da se možda radi o trećoj inačici tog istog koncerta. Povijest nastanka koncerta seže sve do studija u Budimpešti u razdoblju od 1913. do 1916. godine. Do takvog nas zaključka dovodi činjenica da je stavak *Le Soir* iz suite *Iz Međimurja* nastao prije *Violinskog koncerta op. 6* posvećenog Zlatku Balokoviću⁹. Taj je stavak bio jedan od polazišta za nastanak 3. stavka *Violinskog koncerta op. 6* posvećenog Balokoviću. Povijest prva dva stavka *Violinskog koncerta op. 6* nije poznata, ali očito je da je treći stavak (jedini poznati stavak) bio polazište za nastanak trećeg stavka *Koncerta za violinu i orkestar* koji danas poznajemo te se vjerojatno radilo o jednoj od verzija istog koncerta. Najvjerojatnije je konačniji oblik koncert počeo dobivati u fazi studiranja u Pragu, stoga je teško prihvatiti godinu 1927. kao godinu nastanka. Kroz cijelo to razdoblje nastalo je više verzija samog koncerta te i danas postoje autografi tog koncerta s manjim razlikama, što bi ustvari moglo upućivati da se redni broj u nazivu koncerta ustvari odnosi na njegovu treću inačicu. No iako nisu pronađeni notni zapisi prvog, drugog i četvrtog koncerta, pronađene su skice koje upućuju da je prvi koncert ustvari orkestracija *Sonate za orgulje i violinu*, a da je drugi koncert orkestracija *Sonate za violinu i glasovir*. Za četvrti koncert postoji skladateljeva opaska da je u izradi te je dopisana godina 1952, međutim nije pronađen nikakav pisani trag tog djela.¹⁰ Činjenica da ne postoje autografi ili prijepisi tih triju koncerata ne umanjuje vjerodostojnost skica i opaska koje dokazuju postojanje istih te smo vjerojatno bliže istini ustvrdimo li da je to uistinu tek treći od ukupno četiri koncerata. Međutim i tu postoji nekih nerazjašnjenih okolnosti. Naime, nakon što je Štolcer Slavenski predao *Koncert za violinu i orkestar* na natječaj na kojem je on odbačen, taj koncert pada u zaborav, a sam skladatelj ga pronalazi 25 godina kasnije (što se podudara s godinom koju je skladatelj upisao za svoj 4. koncert) te je konačno praizveden godinu dana kasnije (1953.) u emisiji Radio Beograda u izvedbi Ljudevita Papa i Beogradske filharmonije, a pod ravnanjem Đure Jakšića.¹¹ Je li četvrti koncert taj koji je praizveden 1953. ili je četvrti koncert neko drugo djelo čiju povijest ne znamo? Vjerojatno nećemo nikad uspjeti do kraja razjasniti. I pošto smo već ustvrdili da postoji mnogo nepoznanica o skladateljevu stvaralaštvu te da je mnogo toga što je spoznato o njemu ustvari skup zaključaka donesenih na temelju određenih indicija, nije moguće isključiti ni treću mogućnost da se radi o ukupno trećem koncertu, obuhvatimo li i koncerte pisane i za druge instrumente. Pronađene su neke skice koncerta za klavir, što nam daje naslutiti da se

⁹ Najvjerojatnije nastao između 1917. i 1918. godine

¹⁰ Op. cit. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*

¹¹ U arhivi Radiotelevizije Srbije nije pronađen audiozapis te emisije.

radi i o takvoj soluciji koja je ipak najmanje vjerojatna. U svakom slučaju povijest samog koncerta kao i cijelog stvaralaštva Josipa Štolcera Slavenskog prilično je nepoznata, a zbog fragmentiranih činjenica i višegodišnjeg nastajanja djela nije moguće u potpunosti sastaviti mozaik cjelokupnog skladateljskog kreativnog procesa u nastajanju *Koncerta za violinu i orkestar*.

3.2 O koncertu

Koncert za violinu i orkestar se sastoji od tri stvaka s vrlo istaknutom solističkom dionicom. Ta se solistička dionica vrlo rijetko u potpunosti integrira u orkestralni materijal.¹² Obzirom na oblik skladbe, koncert je pisan uglavnom prema uobičajenim normama. Štolcer Slavenski započinje bržim stavkom *Allegro feroce gigante*, slijedi uobičajeno spori stavak *Adagio cantabile* i treći, ujedno i posljednji, brzi stavak *Allegro vivace*. Sveprisutni folklorni materijal u temama građen je periodično i općenito je cijelo djelo formom poprilično minimalistički skladano i pisano pravilnom strukturom. No za ono vrijeme vrlo avangardna česta je upotreba kvartnih akorada i disonantno vođenje glasova kako solističke tako i orkestralnih dionica.¹³ S violinističkog aspekta, jasno je da se Štolcer Slavenski nije zamario virtuoznošću solističke dionice, već mu je osnovni cilj kroz tri relativno kratka stavka prenijeti primjesu folklor. U solističkoj dionici oslanja se na mnoštvo intervala, trozvuka i četverozvuka, rastavljenih akorada i ponovljenih motiva ili ponavljanja cijelog tematskog materijala. Iako na prvi dojam skladba ne ostavlja utisak virtuoznosti (izuzev trećeg stavka), ona zbog svojih tehničkih i umjetničkih zahtjeva predstavlja ozbiljan izazov za svakog violinista.

3.2.1 *Allegro feroce gigante*

Prvi stavak pisan je u sonatnom obliku, s reprizom koja je jako skraćena. Nakon uvodnog četverostrukog orkestralnog donošenja prve dvanaesttaktne teme, tema prelazi u solo violinu.

Slika 5: Prva tema prvog stavka u violini solo

Violina je donosi također četiri puta, ali svaki put sa sve većim obujmom zvuka. Nakon početnog jednog ili dva tona u vertikali prvog nastupa teme, Štolcer Slavenski je očito

¹² Op. cit. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*

¹³ Op. cit. Varga, Ladislav, *Josip Štolcer Slavenski povodom 120. obljetnice rođenja 1896.-1955.*

želio napraviti gradaciju čiji je vrhunac tema u trozvucima i četverozvucima. Iako violina donosi svaki puta isti materijal, zbog zgušnjavanja vertikale i sve veće voluminoznosti zvuka, stvara se sve veća napetost. Prije nastupa druge teme, javlja se još i rastavljeni mali molski septakord kroz tri oktave u šesnaestinkama s akcentima, čime se još više dižu tenzije prije

Slika 6: Druga tema prvog stavka u violini solo

druge, uobičajeno lirskije teme. Motiv unutar intervala kvarte (a-d) ima ulogu druge teme.

Od pet puta, čak četiri puta druga se tema nalazi na g žici, a podebljana akcentima nastaje tamna, strastvenija boja u odnosu na prvu temu. Kadenca *ad libitum* koja je ustvari most između ekspozicije i provedbe obrađuje isključivo materijal ekspozicije. Tako se javlja prva tema uz pedalni ton g žice ili u rastavljenim akordima, druga tema u dvohvatima, motiv rastavljenog septakorda, glava prve teme u umjetnim *flaggioletima*, a sve to zbog puno fragmentiranja stvara privid stalnog donošenja novog materijala. Provedba započinje materijalom prve teme u dijaloškom odnosu između solističke dionice, gudača i drvenih puhača. U solističkoj dionici dolazi do sve većeg ritamskog skraćivanja, da bi drugim dijelom provedbe, kada nastupa materijal druge teme, gotovo u potpunosti zavladao šesnaestinski ritamski materijal. Solo violina stalnim izmjenama legata, ligatura (sinkopiranje ritma) i *spiccata* u šesnaestinkama, skriva drugu temu. Zbog takvog tretmana, ona uopće ne dolazi do izražaja i teško je prepoznati njen nastup. Nakon *stringenda* slijedi vrlo kratka repriza koja više slič *codi*¹⁴ te se vraća u početni d-mol i D-dur tonalitet s jasnom prvom temom.

3.2.2 *Adagio cantabile*

Drugi, spori stavak, Štolcer Slavenski je napisao kao temu s tri varijacije. Solistička dionica vrlo je izražena, dok je orkestar isključen iz aktivnijeg melodijskog zbivanja te svira uglavnom položene pedalne sklopove u kvartama i kvintama. Solistička dionica započinje temom u intonativno vrlo neugodnim dvohvatima. Štolcer Slavenski promjenama mjera i koronama jasno omeđuje početke i krajeve rečenica koje je pri izvedbi važno ispravno poštivati, ali uz to obratiti i pozornost na cjelinu kako ne bi došlo do nehotičnog cjepkanja

¹⁴ Op. cit. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*

cijele teme.

Slika 7: Tema drugog stavka u violini solo

Nakon ekspozicije teme slijedi kratki most, a nakon toga prva varijacija. Prva varijacija u potpunosti je prepuštena solističkoj dionici te podsjeća na solističku kadencu. Završava motivima rastavljenih septakorda kroz tri oktave koji se pojavljuju i u prvom stavku. Druga varijacija većim je dijelom prepuštena orkestru čime Štolcer Slavenski pravi iznimku u odnosu na ostatak stavka. Posljednja varijacija u malo je pokretnijem tempu (*Andante*), a skladatelj melodijsku liniju provlači kroz zadnje dvije tridesetdruginke svake dobe. One su jasno naznačene akcentom i time stvaraju nepravilnost u metričkom slijedu. Stavak završava vraćanjem teme u *Adagio* i potpunim smirivanjem melodijske linije.

3.2.3 *Allegro vivace*

Treći stavak ne donosi novi tematski materijal u odnosu na prva dva stavka. Sav materijal iz prvih dvaju stavaka sad je razrađen i u trećem stavku. Izostaje harmonijska progresija u orkestralnim dionicama, a većinu ponovno temelji na paralelnim kvartama i kvintama. No unatoč tomu, Štolcer Slavenski je stvorio sasvim novi stavak za koji slušatelj ne može odmah dokučiti podudarnost s prethodnim stavcima. I ovdje se solistička dionica nameće orkestru, ali Štolcer Slavenski to razrađuje na jedan drugačiji način dajući joj karakter virtuozne solističke kadence¹⁵. Stavak je trodijelnog (ABA) oblika pri čemu se prvi dio u potpunosti oslanja na temu prvog stavka, ali ovaj put kod solista s više kraćih notnih vrijednosti i umetanjem paralelnih oktava. Drugi se dio većinom oslanja na temu drugog stavka koju Štolcer Slavenski donosi u sasvim novom ruhu. Atmosferom dijametralno suprotan drugom sporom i zagasitom stavku, uz mnoštvo razigranog ritma ponajviše na e žici, *spiccatima* s nepravilnom raspodjelom akcenata u šesnaestinkama ili pak sinkopiranim ritmovima, stvara se poletni, vedri, ali i izvedbeno najteži središnji dio trećeg stavka i cjelokupnog koncerta. Posljednji dio skladbe, *Presto - cantabile energico* u pet-osminskoj mjeri, ponovno se vraća na temu prvog stavka i u tom poletnom i energičnom ugođaju završava *Koncert za violinu i orkestar*.

¹⁵ Op. cit. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*

4. Zaključak

Da nisu radnici u pekari, koji su nakon smrti skladateljeva oca (1935) preuzeli pekaru, kao potpalu za ogrjev koristili autografe iz škrinja sa tavana, možda bi nam danas povijest i kronologija nastanka *Koncerta za violinu i orkestar* kao i cijelog stvaralaštva Štolcera Slavenskog bila jasnija i potpunija. Zbog nedostatka ili nedostupnosti autografa, sudbina mnogih djela nepoznata nam je, a od onih djela koja su nam poznata, za njih pak moramo nagađati na koji su način nastajala. No onaj materijal kojemu imamo pristup, odražava nam svu genijalnost Štolcera Slavenskog i podsjeća nas kakvog smo se skladatelja olako odrekli. Dužnost nam je da, makar sa zakašnjenjem, bolje upoznamo skladbe Josipa Štolcera Slavenskog i dičimo se međimurskim velikanom.

5. Literatura

1. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 1*, Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb i Muzikološki zavod Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, 1984.
2. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski skladatelj prijelaza 2*, Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb i Muzikološki zavod Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, 1984.
3. Sedak, Eva, *Josip Štolcer Slavenski: 1896.-1996.*, Čakovec: Županija Međimurska, Grad Čakovec, 1996.
4. Slavenski, Milana, *Josip*, Beograd: Muzička škola Josip Slavenski i SOKOJ-MIC, 2006.
5. Štolcer-Slavenski, Josip. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 27. 5. 2021.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59948>
6. Štolcer Slavenski, Josip, *Koncert za violinu (glasovirski izvadak)*, Zagreb: Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog, Muzički informativni centar, 2018.
7. Štolcer Slavenski, Josip, *Koncert za violinu (partitura)*, Zagreb: Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog, Muzički informativni centar, 2018.
8. Varga, Ladislav, *Josip Štolcer Slavenski povodom 120. obljetnice rođenja 1896.-1955.*, Čakovec: Grad Čakovec, 2016.